

Tradition til Undersøgelse og kan besvare de Spørgsmaal, Redaktionsmedlemmerne maatte ønske at stille.

2. Vore nuværende gode Fællesmøder burde vist suppleres med Instruktionskursus for Redaktions- og Museumsfolk, jeg mener formelige Laboratorieøvelser, der skulde foregaa i Biblioteker, Arkiver, Museer og Samlinger. Vi trænger til saadanne Kursus. Jeg skal blot nævne et lille Eksempel, men der kan fremdrages langt vigtigere: I vort sidste Fællesmøde kritiserede fhv. Rigsarkivar Secher os, fordi vi ikke var tilstrækkelig bevandrede i forskellige ofte forekommende palæografiske Finesser. Sligt kan vi ikke studere paa egen Haand blot ved at sætte os hen med de Kålundske Atlasblade!

Jeg synes godt om vort nye Tidsskrift. At jeg til at begynde med var imod det, skyldtes finansielle Betæneligheder. Jeg er glad ved vore Fællesmøder, men jeg kunde i høj Grad ønske Feriekursus, endda blot paa en Uges Tid. Saadanne Kursus, der helst bør holdes i København, kunde gavne os paa en Mængde Omraader og hjælpe os videre frem.

Fremad maa vi. Vore Aarbøger — ja ogsaa vore Museer — har den smukkeste Opgave at løse, og jeg mener, at de, velledede, vil kunne magte den, nemlig aandeligt at knytte Forbindelsen fastere mellem Fortid og Nutid og saa at sige besjæle tomt klingende Navne, »til hver Plet har faaet Stemmer«, som en af vore Digtere sang. Dette er en stor og værdig Opgave.

»KNUSESTEN OG STENKUGLER«.

Nogle Lægmandstanker af NIELS SØRENSEN.

MAN kommer vel som Spurv i Tranedans, naar man vil give sit Besyv med i Laget og fremsætte Lægmandstanker om arkæologiske Emner, men desuagtet vover jeg Forsøget. Jeg har i en Del Aar med Interesse fulgt vor Oldtidsforskning og til-

egnet mig Resultaterne saa godt, min Tid og mine Ævner har tilladt, og det har glædet mig, hver Gang et nyt Blad af vor Oldtidshistorie er blevet tydet. Men der er jo endnu enkelte Spørgsmaal, som ikke er helt tilfredsstillende løste, og det er for et Par af disses Vedkommende, jeg vover at fremsætte mine Tydninger.

I Aarbøger for 1907 har Dr. Müller beskrevet »Knusesten og Stenkugler« og tilstaar, at der indtil da ikke var fundet nogen afgørende Tydning eller Bestemmelse af dem. Det er særlig paa Jernalderens Bopladser, disse Sten forefindes, og da jeg i længere Tid har haft en Del saadanne Sten liggende, Sten, der er fundne paa Bopladser her i Eggen, f. Eks. i Vejby, paa Bustrup Vestermark og i Vester Lem, har jeg tidt og ofte betragtet disse Sten og dannet mig min Mening om dem, og da jeg mere og mere er kommen til at tro paa min Tydnings Rigtighed, vil jeg herved vove at fremsætte den.

Først maa jeg drage en bestemt Grænse mellem de kuglerunde samt de »osteformede« Sten, der er tildannet med en bestemt Form for Øje, og den mere eller mindre kantede Sten, der har det meste af den naturlige, uregelmæssige Form, hvormed den er funden, men er stødt og slidt paa de fremspringende Partier.

Saaledes som Konen paa Billedet Fig. 1 sidder og vugger med et Fad, saa den deri anbragte Kugle løber rundt mod Fadets Sider, saaledes har jeg som Barn set min Moder bruge sin næsten kuglerunde »Kakkelovnssten«, naar hun malede sin hjemmelavede Sennop. Og ved at spørge ud hos ældre Folk, har jeg faaet konstateret, at denne Malemaade har været anvendt over hele Landet. I ældre Tid brugte man et Træfad, men da de stærke saltglaserede Fade kom frem, gik man over til at anvende disse, og mange Steder har man brugt en tilfældigvis funden gammel Kanonkugle som Malekugle.

Dr. Müller hælder stærkt mod den Anskuelse, at disse Sten er Kastekugler, og Doktoren skriver: »Mellem disse to Bestemmelser: Køkkenredskab og Kastesten synes Afgørelsen at maatte

træffes, og vistnok maa det sidste være det rette.« Men det synes dog at være meningsløst at antage, at Oldtidens Mennesker skulde have sat sig til møjsommeligt at tildanne en haard Sten i saa nøjagtig Kugleform som muligt for blot én

Fig. 1. Anvendelse af »Kakkelovnssten«.

eneste Gang at ha' den Fornøjelse at kaste den mod en Fjende, da der den Gang, som nu, kunde findes Masser af Sten, som i deres naturlige Form var særdeles anvendelige til Formaalet.

Det er vel ikke over et halvthundrede Aar siden, der saa at sige i hvert Hjem paa Landet fandtes en haandstor, pæn, vistnok altid kvarsitagtig Sten. — Dens Art var ikke nem at bestemme, da den altid var begende sort. Denne Sten anvendtes

til »manne bette Ting«. Den havde sin Plads paa Bilæggerovnen, og den havde, som andre kære Børn, mange Navne som Kakelsten, Nihsten (Gnidesten) og Saltsten. Var den i nogenlunde Kugleform, brugtes den som foran nævnt sammen med et Fad som Sennopsmølle, men den blev ogsaa brugt til at gnide Salt med, og, hvor der ingen Morter var til Huse, til at støde Krydderier med. Ja, vore Bedstemødre har saamænd gnedet mangt et Pund Kaffebonner med æ Nihsten.

Altsaa mener jeg at turde fastslaa, at de paa Bopladserne fundne tildannede, helt eller næsten kuglerunde Sten er et Stykke »Husgeraad«, der i disse primitive Tider kunde faa en mangesidig Anvendelse.

Hvad skulde der f. Eks. være til Hinder for, at disse Sten sammen med et passende Træfad dannede den Perse, hvori Datidens Husmødre masede Tyttebær, Tranebær og andre af Markens Frugter for at bruge dem til den Drik, som vore Arkæologer gennem Juellinge-Fundet har faaet konstateret, tilberedtes i Folkevandringstiden, og hvoraf ovennævnte Frugter dannede en væsentlig Bestanddel.

Saa er der den anden Art, »Knusestenene«, de, der er uregelmæssige, som de er dannet fra Naturens Haand, men afstødt og afslidt paa fremstaaende Partier og undertiden kløvet ved haard Brug. Disse Sten har vist næppe været brugt til at ælte Dejg med. Nej, de er snarere Menigmands og maaske ogsaa tildels Smedens Hammer, Fil og Slibesten. Kvarsitten er den af vore Stenarter, der bedst taaler Slag og Stød uden at sprænges, og saa har den en dejlig Egenskab til: Naar et fremstaaende Parti af en Kvarsitsten er smaat afknust, er den næsten som en Smergelsten, finkornet og haard, lige som lavet til at skærpe Ægredskaber med.

Naar man, som vist paa Billedet Fig. 2, ser en Sallingbo sidde »aa haahr si Hjølle« eller skærpe den ved med en Hammer at »penne« Æggen tynd ud, kan man egentlig godt stille sig det Spørgsmaal, om Oldtidens Sallingbo ikke har anvendt

Kvarsitstenens afstødte Kant til samme Brug, naar hans Kornsegl eller andre af hans skærende Redskaber var bleven for sløve, og naar saa Kvarsitstenen ved denne Brug havde faaet en fin afstødt Flade, kunde den, som Nutidens Strygespaan, an-

Fig. 2. Leens Skærping.

vendes til at holde Seglen skarp med under Høstarbejdet og i det hele taget som Slibesten.

Naar man paa Jernalderens Bopladser finder en flad, omtrentlig skiveformet »Knusesten«, der er afstødt og afslidt rundt om paa Kanten eller Omkredsen, ser man, at der i Grunden ikke er ret langt Spring derfra og til den roterende Slibesten, der drejes rundt ved Hjælp af en gennemstukken Akse.

De allerfleste afstødte og afslidte Kvarsitsten, der findes paa vor Jernalders Bopladser, maa utvivlsomt opfattes som *Skærpesten*, der har været brugt dels til at udtynde og dels til at slibe Ægredskaber med, og det, at en saadan Sten, efter at der ved Brugen er bleven slidt en bred Facet fra den ene Side af den brugte Kant, da er bleven vendt og brugt paa lignende Maade fra den anden Side, viser jo netop, at da en altfor bred Flade ikke egner sig saa godt til at tynde ud med som en smallere, saa har man netop vendt Stenen og brugt en smallere Kant.

Men saa findes der jo ogsaa en Del »Knusesten« af andre Stenarter og da særlig af Granit. Det er forholdsvis faa, og de viser gjerne mere afsplintrede Stødfalder; men en Del af dem har vel alligevel kunnet været brugt som Skærpesten, og de kunde ogsaa tænkes at være anvendt til at oparbejde Kvarsitskærpestenene med, da disse vel ikke altid har kunnet faa den fornødne kornede Overflade ved at bruges til Udtynding.

Det er mange Kubikmeter Jord, der er undersøgt paa Jernalders-Bopladserne uden saa at sige at finde Spor af Jernredskaber. Dette viser, at man ikke havde mere Jern end højst nødvendigt, og at man passede paa det, man havde. Det var øjensynligt kostbart, saa der brugtes Sten, hvor de paa nogen Maade kunde anvendes.

Der har ogsaa kunnet være Brug for disse Sten til saa meget andet end ovennævnt, hvad Dr. Müller ogsaa nævner: »De kan være anvendt til at sønderdele Myremalm og overhovedet ved Jernfabrikationen; vel ogsaa under Smedearbejdet; til at knuse det Stenpulver, der blev ættet sammen med den Lermasse, hvoraf Karrene blev dannede; til at bane Fladerne paa Kvernstenene med o. s. v.«

De tildannede kugleformede Sten har saaledes været vore Oldtidsmødres, og de afslidte og afstødte Sten vore Oltidsfædres Universalredskaber, og man kan vel med nogen Ret kalde de førstnævnte for Køkkensten og de sidstnævnte for Haandsten, da disse altid »har været ved Haanden« og umiddelbart er bleven fattet med Haanden for at anvendes til det alsidige Brug.

De har saaledes allesammen været ganske fredelige Red-

skaber, skønt jeg ikke tør indestaa for at ikke en eller anden gammel Hedning i »en snæver Vending« har kunnet gribe sin Haandsten til at bearbejde sin Fjendes Pandebrask med, men jeg tror dog snarere, han har brugt den til at skærpe sit gode Sværd med.

Lem pr. Skive, Februar 1916.

FORENINGSMEDDELELSER.

Dansk Historisk Fællesforenings Aarsmøde i Nyborg 16.—18. Juni 1916.

Efter at to af Fællesforeningens tre Aarsmøder havde fundet Sted i Jylland, var nu med det fjerde Møde Turen atter kommen til Øerne. I Overensstemmelse hermed fandt der den 19. Marts 1916 et forberedende Møde Sted paa Realskolen i Nyborg, hvor Foreningens Sekretær traf sammen med Skoleinspektør Ernst Petersen og en Kreds af andre ledende Mænd fra Byen og Omegnen. Her droges Retningslinjerne for Sommermødet i Juni Maaned op, og alle de tilstedeværende lovede at yde deres fulde Støtte til at gøre dets Indhold saa fyldigt og vellykket som muligt, et Løfte, der blev mer end holdt.

Der nedsattes i Nyborg en Modtagelseskomité, bestaaende af Lensbaron *Holck*, Holckenhavn, som Præsident, Skoleinspektør *Ernst Petersen* som Formand og Byfogedfuldmægtig *Nielsen* som Sekretær, hvorhos Komiteen delte sig i tre Udvalg: Et Regnskabsudvalg, et Ordningsudvalg og et Udflugtsudvalg, hvert paa 3—5 Medlemmer. Hele det ydre Arrangement af Mødet laa i denne Komité's Hænder, medens Fællesforeningen ordnede, hvad man kunde betegne som det egentlige Indhold, d. v. s. forbedrede Foredrag og Diskussioner. Som Indbydere til Kongressen stod ved Siden af Dansk Historisk Fællesforening de historiske Samfund for Svendborg Amt samt for Odense-Assens Amter.

Aarsmødet kunde glæde sig ved en stærk Tilslutning, stærkere end vistnok nogensinde før. Alene paa Foredragsholdere og Repræsentanter for Foreninger var Tallet henimod 40. Fredag den 16. Juni ankom disse ved Middagstid til Nyborg, og Kl. 2 aabnedes i Raadhussalen